

DRŽAVNI DUG

06

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, na kraju septembra 2023. godine, *bruto državni dug*⁵⁶ Crne Gore iznosio je 3.986,76 miliona eura ili 60,18% procijenjenog BDP-a (tabela 6.1) i u odnosu na kraj prethodne godine smanjen je neznatno (za 0,98%).

U strukturi državnog duga, na spoljni dug odnosilo se 3.593,62 miliona eura (90,14%), dok se na unutrašnji dug odnosilo 393,14 miliona eura (9,86%).

Ukoliko od bruto državnog duga oduzmemo depozite Ministarstva finansija, zajedno sa 38.477 unci zlata, *neto državni dug* Crne Gore, na kraju septembra 2023. godine iznosio je 3.749,43 miliona eura ili 56,60% procijenjenog BDP-a. U odnosu na kraj prethodne godine neto državni dug zabilježio je smanjenje od 4,22%.

Tabela 6.1

Struktura državnog duga Crne Gore na kvartalnom nivou, u 000 000 eura						
	Septembar 2022.	Decembar 2022.	Mart 2023.	Jun 2023.	Septembar 2023.	Promjena u % septembar 2023 decembar 2022.
Unutrašnji dug	375,25	468,77	461,00	411,07	393,14	-16,13%
Spoljni dug	3.624,50	3.557,56	3.619,56	3.613,40	3.593,62	1,01%
Državni dug (bruto)	3.999,75	4.026,33	4.080,56	4.024,47	3.986,76	-0,98%
Udio bruto državnog duga u BDP	67,52	67,97	61,60	60,75	60,18	
Depoziti Ministarstva finansija uključujući i 38.477 unci zlata	306,55	111,75	278,78	273,22	237,33	112,38%
Državni dug (neto)	3.693,20	3.914,58	3.801,78	3.751,25	3.749,43	-4,22%
Udio neto državnog duga u BDP	62,34	66,08	57,39	56,63	56,60	
Bilješke BDP Crne Gore (procjena za 2023. godinu)	5.924,02	5.924,02	6.624,34	6.624,34	6.624,34	

Izvor: Ministarstvo finansija

⁵⁶ U skladu sa Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti iz 2014. godine, u kvartalnim izvještajima prikazuje se državni dug, dok se u godišnjem izvještaju prikazuje javni dug. Shodno ovom Zakonu, javni dug je definisan kao dug centralnog nivoa države (državni dug) i dug lokalnog nivoa (dug lokalne samouprave). Državni dug obuhvata dug centralne države, dug privrednih društava u većinskom državnom vlasništvu i dug državnih fondova, odnosno više ne uključuje dug lokalnih samouprava kao u periodu prije donošenja ovog Zakona.

Valutna struktura državnog duga i dalje je relativno povoljna, iako je, usljed prekida hedžing aranžmana, sklopljenog između Ministarstva finansija i četiri renomirane svjetske banke, učešće eurskog duga smanjeno. Tako je zaduženost u eurima činila 79,92% ukupne valutne strukture državnog duga, dok je 18,20% duga bilo u američkim dolarima, a 1,88% u drugim valutama (NOK, CHF i SDR).

Kamatna struktura je povoljna s obzirom da se više od tri četvrtine državnog duga (kreditni i obvezni) servisiraju po fiksnim kamatnim stopama (77,83% državnog duga).

6.1. Unutrašnji državni dug

Na kraju septembra 2023. godine unutrašnji dug iznosio je 393,14 miliona eura (5,93% BDP-a) i u odnosu na kraj prethodne godine manji je za 75,63 miliona eura ili 16,13%. Otplata državnih zapisa glavni je razlog za smanjenje duga prema rezidentima u ovom periodu (tabela 6.2).

Tabela 6.2

Struktura i promjene unutrašnjeg duga Crne Gore na kraju septembra 2023. u odnosu na kraj septembra i decembra 2022. godine								
Struktura unutrašnjeg duga	Stanje duga 30. 09. 2022.	Stanje duga 31. 12. 2022.	Stanje duga 30. 09. 2023.	Promjena u odnosu na 30. 09. 2022.	Promjena u odnosu na 31. 12. 2022.	Promjena u odnosu na 30. 09. 2022.	Promjena u odnosu na 31. 12. 2022.	Učešće u unutrašnjem dugu 30. 09. 2023.
	1	2	3	4 (3-1)	5 (3-2)	6 (3/1)	7 (3/2)	8
	milioni eura					%		
Devizna štednja	10,32	10,24	10,09	-0,23	-0,15	-2,23	-1,46	2,57
Restitucija	79,91	81,59	73,61	-6,30	-7,98	-7,88	-9,78	18,72
Kreditni kod komercijalnih banaka	103,24	156,24	133,25	30,01	-22,99	29,07	-14,71	33,90
Zaostale penzije	1,90	1,89	1,89	-0,01	0,00	-0,53	0,00	0,48
Državni zapisi	0,00	39,00	0,00	0,00	-39,00	0,00	-100,00	0,00
Domaće obveznice	142,44	142,44	142,44	0,00	0,00	0,00	0,00	36,23
Pravna lica i privredna društva	37,44	37,37	31,86	-5,58	-5,51	-14,90	-14,74	8,10
UKUPNO	375,25	468,77	393,14	17,89	-75,63	4,77	-16,13	100,0

Izvor: Ministarstvo finansija

U strukturi unutrašnjeg duga, na kraju septembra 2023. godine najveće učešće bilježe obaveze po osnovu emitovanih domaćih obveznica (36,23%), zatim obaveze po osnovu kredita kod komercijalnih banaka (33,90%), kao i učešće obaveza po osnovu restitucije u unutrašnjem dugu (18,72%). Preostalih 11,15% odnosi se na obaveze prema pravnim licima i privrednim društvima (8,10%), obaveze po osnovu stare devizne štednje (2,57%) i obaveze po osnovu zaostalih penzija (0,48%).

6.2. Spoljni državni dug

Prema podacima Ministarstva finansija na kraju septembra 2023. godine spoljni dug iznosio je 3.593,62 miliona eura ili 54,25% BDP-a i u odnosu na kraj prethodne godine zabilježio je povećanje od 36,06 miliona eura ili 1,01%.

Tokom prvih devet mjeseci tekuće godine došlo je do povlačenja sredstava po osnovu kreditnih aranžmana sa međunarodnim institucijama, u ukupnom iznosu od 122,35 miliona eura, i to:

- Povlačenja sredstava Dojče banke (Deutsche Bank) u iznosu od 100 miliona eura (za finansiranje budžetskih obaveza u tekućoj godini),
- Povlačenja sredstava KfW-a u iznosu od 7,43 miliona eura (za projekte „Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda – Pg Promo, Faza V i Faza V komponenta 2“ i „Program energetske efikasnosti u javnim zgradama – faza III“),
- Povlačenja sredstava EBRD-a u iznosu od 4,89 miliona eura (za potrebe rekonstrukcije lokalnih i magistralnih puteva)
- Povlačenja sredstava IBRD-a u iznosu od 4,27 miliona eura (za projekte „Upravljanje industrijskim otpadom“, „Reforma poreske administracije“ i „Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede u Crnoj Gori - MIDAS 2“),
- Povlačenja sredstava Hapoalim banke u iznosu od 1,97 miliona eura (za opremanje oklopnih vozila),
- Povlačenja sredstava CEB-a u iznosu od 1,81 milion eura (za projekte „Predškolska infrastruktura u Crnoj Gori - 2“ i „1000+“),
- Povlačenja sredstava EIB-a u iznosu od 1,80 miliona eura (za projekat „Program unapređenja crnogorskog obrazovanja“) i
- Povlačenja sredstava Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede (IFAD) u iznosu od 0,18 miliona eura (za projekat „Stvaranje klastera i transformacija ruralnih područja“).

U strukturi spoljnog duga najveće učešće imaju obaveze po osnovu emitovanih euroobveznica (48,70%), dok je kineska Exim banka najveći pojedinačni povjerilac sa 19,81% učešća u spoljnjem dugu (tabela 6.3).

Tabela 6.3

Struktura spoljnog duga Crne Gore na 30. 09. 2023. godine				
Kreditor	Stanje duga	Spoljni dug BDP	Učešće u spoljnjem dugu	Učešće u državnom dugu (3.986,76 mil. eura)
	miliona eura	%		
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	176,99	2,67	4,93	4,44
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	45,74	0,69	1,27	1,15
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	8,97	0,14	0,25	0,22
Evropska investiciona banka (EIB) ¹	88,39	1,33	2,46	2,22
EBRD	60,48	0,91	1,68	1,52
Razvojna banka Savjeta Evrope	75,54	1,14	2,10	1,89
Evropska Komisija ²	60,00	0,91	1,67	1,50
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KfW) ³	38,97	0,59	1,08	0,98
Mađarski kredit ⁴	0,00	0,00	0,00	0,00
Poljski kredit ⁵	2,41	0,04	0,07	0,06
Francuski kredit - Natixis ⁶	0,10	0,00	0,00	0,00
Kineska EXIM banka ⁷	711,79	10,75	19,81	17,85
Španski kredit za izgradnju deponije	0,91	0,01	0,03	0,02
EUROBOND	1.750,00	26,42	48,70	43,90
IFAD	3,07	0,05	0,09	0,08
Export Development Canada (EDC) ⁸	1,37	0,02	0,04	0,03
Sindicirani kredit - PBG ⁹	177,14	2,67	4,93	4,44
Sindicirani kredit – PBG 2	203,64	3,07	5,67	5,11
HAPOALIM - oklopna vozila	22,40	0,34	0,62	0,56
Rapid Financing Instrument - MMF	65,71	0,99	1,83	1,65
Deutsche Bank	100,00	1,51	2,78	2,51
UKUPNO	3.593,62	54,25	100,00	90,14

¹ Krediti EIB-a u ukupnom iznosu od 47 miliona eura koje servisiraju javna preduzeća („Monteput“, „Aerodromi CG“ i „Elektroprivreda CG“) ne ulaze u iznos spoljnog duga, već se tretiraju kao garancije.

² Kredit namijenjen za ograničavanje ekonomskih posljedica pandemije virusa COVID 19 u okviru Programa makrofinansijske podrške, ukupne vrijednosti od 60 miliona eura.

³ Kredite od njemačke KfW banke za potrebe vodosnabdijevanja koriste opštine, ali čine dio ino-duga.

⁴ Kredit zaključen sa Hungarian Export Import bankom za potrebe izgradnje školskih i predškolskih ustanova.

⁵ Kredit zaključen sa Vladom Poljske za potrebe Željezničke infrastrukture Crne Gore.

⁶ Robni kredit - EPCG

⁷ Kredit za izgradnju dijela autoputa „Bar - Boljari“.

⁸ Kredit za kupovinu tri helikoptera.

⁹ Kreditni aranžman sa Sindikatom banaka (OTP, Credit Suisse, CKB i Societe Generale) uz garanciju Svjetske banke vrijedne 80 miliona eura za potrebe finansiranja državnog budžeta.

Izvor: Ministarstvo finansija

Treba imati u vidu da po pojedinim ugovorenim kreditnim linijama postoje sredstva koja nijesu povučena (tabela 6.4). Ukupan iznos raspoloživih, a nepovučениh sredstava iznosi 311,12 miliona eura, pri čemu se najveći dio odnosi na sredstva Evropske investicione banke (111,70 miliona eura), njemačke Kreditne banke za obnovu, KfW (95,79 miliona eura) i Međunarodne banke za obnovu i razvoj – IBRD (68,43 miliona eura).

Tabela 6.4

Struktura spoljnjeg duga Crne Gore i nepovučenih kreditnih sredstava, u 000 000 eura		
Kreditor ⁵⁷	Stanje duga na kraju septembra 2023. godine	Iznos nepovučenih sredstava
	miliona eura	
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	176,99	68,43
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora	45,74	
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA)	8,97	
Evropska investiciona banka (EIB)	88,39	111,70
EBRD	60,48	20,52
Razvojna banka Savjeta Evrope	75,54	11,29
Evropska Komisija	60,00	
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KFW)	38,97	95,79
Mađarski kredit	0,00	
Poljski kredit	2,41	
Francuski kredit - Natixis	0,10	
Kineska EXIM banka	711,79	
Španski kredit za izgradnju deponije	0,91	
EUROBOND	1.750,00	
IFAD	3,07	
Export Development Canada (EDC)	1,37	
Sindicirani kredit - PBG	177,14	
Sindicirani kredit – PBG 2	203,64	
HAPOALIM - oklopna vozila	22,40	3,39
Rapid Financing Instrument - MMF	65,71	
Deutsche Bank	100,00	
UKUPNO	3.593,62	311,12

Izvor: Ministarstvo finansija

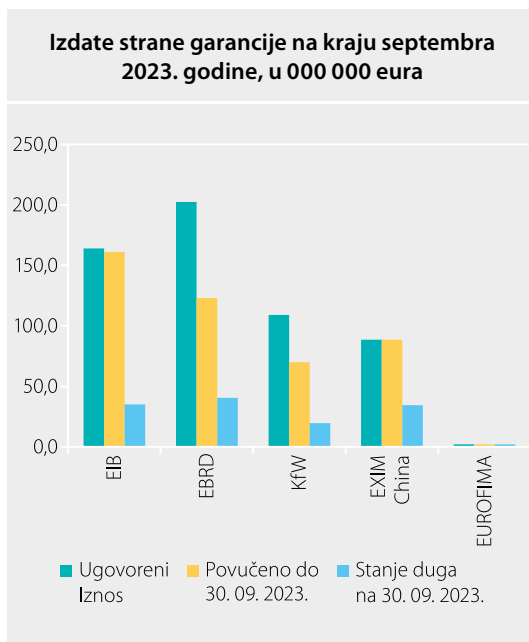
6.3. Izdate državne garancije

Državne garancije na kraju septembra 2023. godine iznosile su 158,31 milion eura i bile su niže u odnosu na kraj prethodne godine za 10,31%, odnosno, učestvovala su sa 2,46% u strukturi BDP-a, što predstavlja smanjenje od 0,59 pp u odnosu na kraj prethodne godine. Ukoliko uključimo izdate državne garancije, državni dug Crne Gore, na kraju septembra 2023. godine, iznosio je 4.145,07 miliona eura ili 62,57% BDP-a.

U strukturi ukupno izdatih garancija, strane garancije na kraju septembra 2023. godine iznosile su 131,77 miliona eura (grafikon 6.1) i u odnosu na kraj prethodne godine bile su niže za 9,80%, odnosno, učestvovala su sa 1,99% u strukturi BDP-a, što predstavlja smanjenje od 0,48 pp u odnosu na kraj pret-

⁵⁷ Kod stanja duga prikazan je iznos povučenih a neotplaćenih sredstava za pojedinog kreditora, po osnovu svih aktivnih kreditnih linija, dok iznos nepovučenih sredstava predstavlja onaj dio sredstava svih kreditnih linija kod određenih kreditora koji nije povučen, pa samim tim i nije dio duga. Može da se javi situacija da je iznos stanja duga veći od nepovučenih sredstava od datog kreditora, u zavisnosti u kojoj je fazi određeni kreditni aranžman i koliko je još sredstava ostalo nepovučeno, a da sa tim istim kreditorom u prethodnom periodu postoji još neka kredita linija čija su sredstva u potpunosti povučena. Obaveze su one koje stoje u tabeli koje navode stanje duga na kraju perioda.

Grafikon 6.1

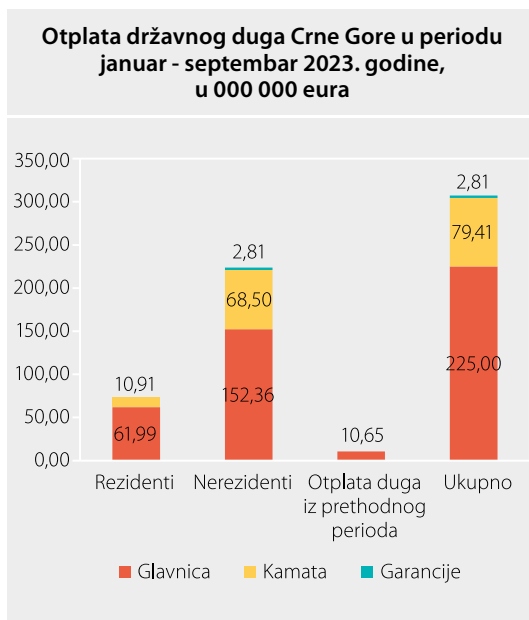

Izvor: Ministarstvo finansija

hodne godine. Ako uključimo strane garancije u iznos spoljnog državnog duga, onda bi on iznosio 56,24% BDP-a. Važno je istaći da se pomenuti iznos izdatih stranih garancija odnosi samo na povučena kreditna sredstva, dok se stanje duga prikazano u grafikonu 6.1 odnosi na neotplaćeni dio povučenih kreditnih sredstava za koje su izdate strane garancije. Kada se uzmu u obzir ukupni ugovoreni iznosi kredita, na koje su ugovorene garancije, strane garancije dostižu nivo od 566,09 miliona eura ili 8,55% BDP-a.

Ukupan iznos domaćih garancija na kraju septembra 2023. godine iznosio je 26,54 miliona eura (0,40% BDP-a). Unutrašnji dug sa garancijama iznosio je 6,34% BDP-a. Od ukupnog iznosa domaćih garancija, 12,89 miliona eura odnosi se na garancije date opštinama za kredite kod više domaćih komercijalnih banaka, za sprovođenje sanacionog plana⁵⁸. Ostatak iznosa domaćih garancija odnosi se na: kredit kod Crnogorske komercijalne banke i Prve banke za izgradnju stambene zgrade za prosvjetne radnike u Budvi, kredit kod Erste banke i Prve banke za potrebe izmirenja obaveza prema firmi „Strabag AG“ i kod Erste banke za potrebe refinansiranja kredita Abu Dabi fonda za razvoj.

Grafikon 6.2

Izvor: Ministarstvo finansija

6.4. Otplata državnog duga

Prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija ukupna otplata državnog duga⁵⁹ tokom prvih devet mjeseci 2023. godine iznosila je 307,23 miliona eura ili 4,64% procijenjenog BDP-a. Od ukupnog iznosa otplate duga najveći dio odnosi se na otplatu glavnice duga rezidentima i nerezidentima, u iznosu od 214,35 miliona eura, dok se na otplatu kamata po osnovu kreditnih aranžmana, rezidentima i nerezidentima, odnosi 79,41 milion eura (grafikon 6.2). Otplata obaveza iz ranijeg perioda iznosila je 10,65 miliona eura, od čega se na otplatu stare devizne štednje odnosilo 0,08 miliona eura.

⁵⁸ Ukupan potpisani iznos garancija za kredite koje koriste opštine za realizaciju sanacionog plana je 39,75 miliona eura.

⁵⁹ Ukupna otplata duga obuhvata otplatu duga po glavnici, otplatu kamate i otplatu garancija, koje dospijevaju u posmatranoj godini, kao i otplatu duga iz prethodnih godina.